

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZARLIKLAR UMUMIY VA VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASINI AMALGA OSHIRISH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.

IIV Akademiyasi 313-guruh kursanti Muzaffar Botirov

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar umumiy va viktimologik profilaktikasini amalga oshirish samaradorligini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqola, huquqbuzarliklarni oldini olishda inspektorlarning rolini, umumiy va viktimologik profilaktika strategiyalarini, shuningdek, jamoatchilik bilan aloqalar va ta'lim dasturlarining ahamiyatini tahlil qiladi. Innovatsion yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali profilaktika inspektorlarining faoliyatini samarali ravishda rivojlantirish mumkinligi ta'kidlanadi. Ushbu tadqiqot, jinoyatchilikni kamaytirish va xavfsizlik muhitini yaxshilashda profilaktika inspektorlarining muhim ahamiyatini ko'rsatadi. Maqola, huquqbuzarliklar profilaktikasidagi zamonaviy tendensiyalar va amaliyotlarni o'z ichiga oladi, bu esa soha mutaxassislari uchun foydali resurs bo'lib xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: · Profilaktika inspektori, · Davlat organlari, · Jamoat tashkilotlari Hamkorlik, · Jinoyatchilikni oldini olish, · Xavfsizlik, · Ma'lumot almashish, · Ta'lim va tarbiya, · Jamiyat bilan aloqalar, · Monitoring va nazorat, · Ijtimoiy loyihalar, · Aholi bilan muloqot, · Profilaktik chora-tadbirlar, · Ijtimoiy muammolar, · Manfaatdor tomonlar.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности инспекторской профилактики в целом и виктимологической профилактики преступлений. В статье анализируется роль инспекторов в предупреждении преступности, стратегии общей и виктимологической профилактики, а также значение связей с общественностью и образовательных программ. Подчеркивается, что деятельность профилактических инспекторов можно эффективно развивать за счет внедрения инновационных подходов и современных технологий. Это исследование демонстрирует важность профилактических инспекторов в снижении уровня преступности и улучшении условий безопасности. В статье рассматриваются современные тенденции и практика предотвращения преступности, что делает ее полезным ресурсом для профессионалов в этой области.

Ключевые слова: · Инспектор по профилактике, · Государственные органы, · Общественные организации.Сотрудничество, Предупреждение преступности, Безопасность, Обмен информацией, Образование и воспитание, Связи с общественностью, Мониторинг и контроль, Социальные проекты,

Общение с населением, Профилактические меры, Социальные вопросы, Заинтересованные стороны.

Annotatsiya: This article examines the issues of improving the effectiveness of prevention inspectors in general and victimological prevention of crimes. The article analyzes the role of inspectors in crime prevention, general and victimological prevention strategies, and the importance of public relations and education programs. It is emphasized that the activities of preventive inspectors can be effectively developed by introducing innovative approaches and modern technologies. This study demonstrates the importance of preventive inspectors in reducing crime and improving the safety environment. The article covers current trends and practices in crime prevention, making it a useful resource for professionals in the field.

Key words: · Prevention inspector, · State bodies, · Public organizations, Cooperation, Crime prevention, Security, Information sharing, Education and upbringing, Public relations, Monitoring and control, Social projects, Communication with the population, Preventive measures, Social issues, · Stakeholders.

Huquqbuzarliklarning viktimologik profilaktikasi – huquqbuzarlik larning viktimologik profilaktikasini amalga oshirish jarayonida ma'muriy hududda fuqarolarning yoki muayyan shaxslarning huquqbuzarliklardan jabrlanish ehtimolini kamaytirish maqsadida huquqbuzarliklarni sodir etilishida jabrlanuvchilarning tutgan o'rnini hamda jabrlanishning sabablari va ularga imkon bergan shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish hamda aholiga va uning alohida toifalariga jabrlanish xavfini tug'dirayotgan omillar va huquqbuzarliklar haqida ma'lumotlar berish, bu borada ularni ogohlikka va hushyorlikka chaqirish hamda xavfsizlik qoidalariga rioya etishga qaratilgan targ'ibot-tashviqot ishlaridan iborat.

Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasining chora-tadbirlari va usullarining ko'pligi hamda turli-tumanligi ularni to'liq tasniflash, sanab o'tish va tahlil qilish imkonini bermaydi.

Bu o'rinda huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasining o'ziga xos xususiyatlariga baho berish ahamiyatlidir, bunda ushbu turdagi profilaktikaning ob'ektlarining o'ziga xosligiga e'tibor qaratiladi.

Xususan, huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasining ob'ekti - keng jamoatchilikdir va bunda alohida shaxslar tanlab olinmaydi. Masalan, mahalla aholisi, mehnat jamoalari (korxonalar, muassasa, tashkilotlar xodimlari), voyaga yetmaganlar jamoasi (maktab, kollej va akademik litseylar), yoshlar jamoasi va boshqalar. Bunda huquqbuzarliklar profilaktikasi barchaga bir hil ravishda yetkazib beriladi va ta'sir doirasi kengroqligi bilan ajralib turadi.

Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktik faoliyatini tashkil etish jarayonida ularning nimaga qaratilganligiga e'tibor qaratilishi lozim. Xususan, muayyan

hududlarda salbiy xususiyatga ega bo'lgan hodisa, voqea va jarayonlarning ko'payishi aholi o'rtasida tushuntirish ishlarini tashkil etilishi va amalga oshirilishi talab etadi.

Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasining tub mazmun va mohiyati bu aholini davlatda o'rnatilgan tartib qoidalarga rioya qilish, qonunlarni hurmat qilish ruhida tarbiyalash, keng miqyosda huquqbuzarliklarning sabab-sharoitlarini aniqlash va ularni bartaraf etish faoliyatidir.

Profilaktika inspektorining umumiy tartibdagi profilaktik faoliyatini tashkil etishda hamkorlikdagi amalga oshiriladigan ishlarga e'tiborni kuchaytirish talab etiladi. Ichki ishlar organlarining boshqa sohaviy xizmatlari, davlat organlari va jamoat tuzilmalari bilan huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasini hamkorlikda amalga oshirishlari samaradorligi yuqoridir.

Profilaktika inspektorining umumiy profilaktik faoliyatidagi hamkorlikning samaradorligi birinchidan, bu jarayonda ishtirok etuvchi sub'ektlarning bu sohadagi vakolatlarining amaldagi qonunlarda qanchalik aniq belgilanganiga, ikkinchidan, ularning bu yo'nalishdagi faoliyati uchun huquqiy asos qanchalik darajada ishlab chiqilganiga, uchinchidan, ular o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etishning huquqiy mexanizmi qanday darajadiligiga, to'rtinchidan, ushbu hamkorlikni tashkil etuvchi kadrlarning tayyorgarlik darajasiga bog'liq.

Masalan, profilaktika xizmatlari diniy ekstremizm va terrorizmning salbiy oqibatlarini borasida targ'ibot-tashviqot ishlarida diniy qo'mita vakillari bilan hamkorlik qilsalar, bu boradagi tushuntirish ishlari fuqarolarga yetarli darajada yetib boradi, giyohvandlik va surunkali ichkilikbozlikni oldini olish yuzasidan o'tkaziladigan davra suhbatlari yoki targ'ibot-tashviqot ishlarida sog'liqni saqlash organlari xodimlarining ishtiroki samaraliroq bo'ladi.

Shu boisdan, Profilaktika inspektorining faoliyatini rejalashtirishda huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasining chora-tadbirlarini o'tkazilishini va ularda hamkorlikda ishtirok etuvchi sub'ektlarni aniq keltirib o'tilishi hamda ular bilan kelishilgan holda tuzilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Huquqbuzarliklarning viktimologik profilaktikasi –huquqbuzarlikdan jabrlanuvchiga aylanishi xavfini kamaytirishga qaratilgan profilaktika chora-tadbirlarini qo'llashga doir faoliyat ekanligidan kelib chiqib, uni tashkil etish jarayoni ham boshqa profilaktikani turlarini tashkil etishdan farqlanadi.

Amaliyotda bugungi kungacha rejalarda jabrlanuvchilar bilan ishlash yoki jabrlanuvchi bo'lib qolish ehtimoli bo'lgan shaxslar bilan amalga oshiriladigan chora-tadbirlar o'z aksini topmagan. Ammo, xodimlarning, jumladan profilaktika inspektorlarining ayrim harakatlari viktimologik profilaktikaning elementlarini o'z ichiga oladi. Masalan, tungi vaqtlarda qo'riqlanadigan ob'ektlar qorovullari xizmatini nazorat qilish, jamoat joylarida nazorat ishlarini amalga oshirish, korxonalar, tashkilot va muassasalarda, aholi yashash punktlarida pasport-viza, yong'in xavfsizligi qoidalariga

rioya etilishini nazorat qilish, nazorat-litsenziya faoliyati ob'ektlarini tekshirish, fuqarolar bilan ogohlantiruv tarzidagi ishlarni amalga oshirilishi kabilar.

Viktimogen omillarni aniqlash, bartaraf etish, zararsizlantirish va ularning ta'sirini kamaytirishga hamda viktimlik darajasi yuqori bo'lgan shaxslarni aniqlash, ulardagi viktimlik darajasini pasaytirish va ularning jinoiy va boshqa har qanday ko'rinishdagi tajovuzlar qurboni bo'lish xavfini kamaytirishga qaratilgan kompleks himoya-tarbiya chora-tadbirlari amalga oshiriladi. E'tiborli tomoni shundaki, huquqbuzarliklarning viktimologik profilaktikasida ushbu chora- tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha faoliyat huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan shaxsga emas, balki huquqbuzarlikdan jabrlanishga moyil bo'lgan shaxslarga hamda ulardagi bunday moyillikni shakllantiruvchi omillarni bartaraf etishga qaratiladi.

Birinchidan, «odam savdosi», «ekstremizm», «terrorizm», «ommaviy madaniyat» xavfi kabi boshqa ijtimoiy xavfli qilmishlar tahdidlaridan ogoh etish, yong'in, yo'l-transport hodisalari, baxtsiz hodisalarga olib keladigan huquqbuzarliklar tahdididan ogoh etish maqsadida aholining barcha qatlamiga yetkazishni;

ikkinchidan, ijtimoiy-ruhiy, jismoniy-fiziologik, kasbi, ijtimoiy-moddiy ahvoli va boshqa xususiyatlari bilan mulkka qarshi jinoyatlar jabrlanuvchisiga aylanish xavfi mavjud bo'lgan, o'zining g'ayriijtimoiy xulq-atvori xavfliligi tufayli shaxsga va mulkka qarshi huquqbuzarliklar jabrlanuvchisiga aylanish moyilligi bo'lgan fuqarlarga nisbatan tushuntirish-ogohlantiruv ishlarini amalga oshirishni;

uchinchidan, oila-turmush va maishiy sohada tez-tez nizolar, kelishmovchiliklar keltirib chiqaruvchi va boshqa salbiy xususiyatlarga ega toifadagi shaxslarga nisbatan profilaktik chora- tadbirlarni amalga oshirishni talab etadi.

Profilaktika inspektori fuqarolarni diniy ekstremizm, terrorizm, separatizm, giyohvandlik, odam savdosi ijtimoiy xavfi yuqori bo'lgan jinoyatlarning sodir etilishidan ehtiyot bo'lish, saqlanish va uning salbiy oqibatlarini tushntirish, shuningdek, jabrlanishi ehtimoli mavjud bo'lgan shaxslar bilan individual ravishda viktimologik profilaktik faoliyatni amalga oshiradi.

Profilaktika inspektori viktimologik profilaktikani hududda ko'p sodir etilayotgan yoki ijtimoiy xavfi oshib borayotgan huquqbuzarliklardan jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan ma'lum bir toifadagi shaxslar xususiyatidan kelib chiqib, targ'ibot-tashviqot yoki boshqa turdagi profilaktik chora-tadbirlar asosida fuqarolarni ogohlikka, hushyorlikka va xavfsizlik qoidalariga to'liq rioya etishga chorlash maqsadida amalga oshiriladi.

Jamiyatda o'rnatilgan axloq-odob va qonun hujjatlari talablariga to'liq rioya etmaydigan fuqarolarni aniqlash hamda ularga ushbu salbiy xatti-harakati oqibatida jinoyat qurboni bo'lishi mumkinligi haqida tushintirish;

fuqarolarning shaxsiy, turar-joy, mulk daxlsizligini ta'minlash hamda ularning mol- mulkiga tajovuz bo'lishi ehtimoli haqida tushintirish va ularning ushbu o'g'irlik jinoyatlari qurboni bo'lishini oldini olish;

ma'muriy hududda g'ayriijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil bo'lgan, huquqbuzarliklar sodir etgan shaxslarni aniqlash, ularning hisobini yuritish va ularga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish;

ijtimoiy mavqei, fiziologik holati, xulq-atvori, hayot tarzi bilan bog'liq holda huquqbuzarlikdan jabrlanuvchiga aylanishi xavfi mavjud bo'lgan shaxslarni aniqlash va ularga nisbatan viktimologik profilaktika chora-tadbirlarini qo'llash;

fuqarolarga alohida toifdagi jabrlanish xavfini tug'dirayotgan omillar va huquqbuzarliklar haqida ma'lumotlar berish, bu borada ularni ogohlikka va hushyorlikka chaqirish hamda xavfsizlik qoidalariga rioya etishga qaratilgan targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etish;

huquqbuzarlik yoki jinoyatlar qurboni bo'lgan shaxslar huquqbuzarlik sodir etilishidagi o'rni va rolini, jabrlanishning sababi va unga imkon bergan shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish chora-tadbirlarini ishlab chiqish;

huquqbuzarlikdan jabrlanuvchining jismoniy va psixologik xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan maxsus kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish, ularni takomillashtirib borish va amaliyotga joriy etish;

g'ayriijtimoiy xulq-atvor nisbatan tez-tez kuzatiladigan yoki huquqbuzarliklar tez-tez sodir bo'lib turadigan joylarga patrul-post naryadlarini jalb etish;

hujum qilingan taqdirda zaruriy mudofaa va oxirgi zarurat chegaralari haqidagi ma'lumotlarni targ'ibot-tashviqot qilish orqali fuqarolarda qilingan hujumni bartaraf etish ko'nikmalarini shakllantirish;

g'ayriijtimoiy xulq-atvor, tayyorlanayotgan, sodir etilayotgan yoki sodir etilgan huquqbuzarliklar to'g'risida tezkor axborotlar olish va ulardan profilaktik faoliyatda foydalanish;

jismoniy va yuridik shaxslarga o'zlarining xavfsizligi hamda mulklarini qo'riqlash bo'yicha texnik vositalar imkoniyatlaridan foydalanish bo'yicha tavsiyalar va huquqiy maslahatlar beradi hamda boshqa chora-tadbirlarni ham amalga oshirishi mumkin.

Mamlakatimizda bugungi kunda odam savdosi jinoyatidan jabrlanayotgan shaxslar ko'pchilikni tashkil etmoqda. Hattoki jabrlangan shaxslar ichida voyaga yetmaganlar ham mavjud. Eng achinarlisi shuki, odam savdosi jinoyati qurbonlarining asosiy qismini ayollar tashkil etadi. Mazkur jinoyatdan jabrlangan shaxslar o'zlarining hulq-atvorlari, yetarli darajada huquqiy jihatdan bilimga ega bo'lmaganliklari hamda ishonuvchanligi oqabatida yo'l qo'ygan xatolari tufayli turli mamlakatlarda jinoiy guruhlarning qo'lida sarson-sargardon bo'lishiga olib kelgan.

Huquqbuzarliklarning viktimologik profilaktikasini amalga oshirish usullari va shakllarining turli-tumanligi sababli ularni alohida-alohida tahlil qilish zarurati tug'iladi. Viktimologik profilaktikaning shakllari og'zaki, yozma va ko'rgazmali tartibda tashkil etiladi.

Huquqiy targ'ibotning keng tarqalgan shakllaridan biri og'zaki targ'ibotdir. Og'zaki targ'ibotning ta'siri keng bo'lib, bir martalik ma'ruza o'qish bilan olib borilmaydi balki uning bir qancha ko'rinishlarini qo'llash bilan amalga oshirilishini talab etadi.

Profilaktika inspektorlari tomonidan viktimologik profilaktik faoliyatni tashkil etishda viktimogen omillarni bartaraf etish hamda viktimligi yuqori bo'lgan muayyan toifadagi shaxslarni aniqlashga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirishda kriminologik profilaktikaning an'anaviy usullaridan foydalaniladi, ammo ular potensial jinoyatchiga emas, balki potensial jabrlanuvchiga (jinoiy tajovuzning qurboniga aylanmasligi uchun) qaratiladi.

Ta'kidlash joizki, o'zlarining xulq-atvori tufayli jinoyatchilik qurboniga aylangan shaxslar haqidagi ma'lumotlardan foydalanib, fuqarolar o'rtasida targ'ibot-tushuntiruv ishlarini olib borish viktimologik profilaktikada juda yaxshi samara berish bilan birga fuqarolarning ogohliligini oshiradi, ularning o'z xatti-harakatlari va ular muloqotga kirishadigan shaxslarning xulq-atvoriga nisbatan tanqidiy munosabatda bo'lishlariga yordam beradi.

Huquqbuzarliklarning sodir etilish sabablari va ularga imkon berayotgan sharoitlarni aniqlash davomida viktimogen xususiyatga ega bo'lgan holatlarga e'tibor berishlari kerak. Bular asosida fuqarolar uchun maxsus eslatmalar, varaqalar, plakatlar ishlab chiqiladi. Ularda u yoki bu jinoyat qurboniga aylanmaslik uchun foydali maslahatlar beriladi (masalan, avtomobil haylovchisiga avtomashina olib qochilishiga yo'l qo'ymaslik choralari haqidagi eslatma; fuqarolarga kvartira o'g'riliklari sodir etilishiga imkon beruvchi sharoitlarni bartaraf etish uchun eslatma; odam savdosi jinoyati qurboni bo'lishga olib keluvchi omillar haqida eslatma va.x.k.).

Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar umumiy va viktimologik profilaktikasini amalga oshirish samaradorligini takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega. Maqolada, inspektorlarning huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka nisbatan aholini himoya qilishdagi roli tahlil qilingan. Ushbu faoliyatlar doirasida:

Umumiy profilaktika: Jinoyatchilikka sabab bo'luvchi omillarni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar.

Viktimologik profilaktika: Aholini huquqbuzarliklardan himoya qilish, ularning huquqlarini ta'minlash va jinoyatchilikka nisbatan sezgirlikni oshirish.

Ta'lim va xabardorlik: O'zaro hamkorlik va jamoatchilikni faol ishtirok etishga jalb etish.

Ma'lumotlar va tajribalarning integratsiyalashuvi orqali profilaktika inspektorlarining faoliyati yanada samarali bo'ladi. Shu sababli, huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirishda innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va jamoatchilikning faol ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, bu jarayonlar jinoyatchilikni kamaytirish va xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. X.T. Odilqoriyev, I. Ismailov, N.T. Ismoilov. Ma'muriy huquq: Darslik// – T., 2010.
2. N.T. Ismoilov, D.D. Babaev. Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni yuritish: O'quv qo'llanma. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, – 2014. – 118 b.
3. X.X. Baxramov. Ichki ishlar idoralari tomonidan ma'muriy majburlash choralarini qo'llash asoslari va tartibi: O'quv qo'llanma – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2014.– 66 b.
4. Ismailov, M.Z. Ziyodullaev. Axborot-tahlil faoliyati asoslari: O'quv qo'llanma – T., 2015. – 78 b.
5. Ismailov, M.Z. Ziyodullaev. Korrupsiyaviy huquqbuzarliklar profilaktikasi: O'quv qo'llanma – T., O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2016. – 78 bet.
6. Ismailov, J.S. Muxtorov, S.Xo'jaqulov. Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati: O'quv qo'llanma – T., O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2017. – 82 bet.
7. Y.S. Pulatov, I. Ismailov, A.A. Qurbanov. Ichki ishlar organlari faoliyati. Darslik. – T., 2018. – 407 b.